

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/sledztwa-i-lustracja/sciganie-zbrodni-przeciwko-nar/sledztwa-1/oddzialowa-komisja-w-warszawie/31502,Sledztwa-w-toku.html>
01.03.2026, 06:36

Sledztwa w toku

Zbrodnie komunistyczne

1. w sprawie zbrodni komunistycznej, będącej jednocześnie zbrodnią przeciwko ludzkości, polegającej na przekroczeniu uprawnień w okresie od 26 grudnia 1981 r. do 25 lutego 1983 r. w Warszawie, przez prokuratorów Naczelnej Prokuratury Wojskowej oraz sędziów Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie i Sądu Najwyższego – Izby Wojskowej, prowadzonego w trybie postępowania w stosunku do nieobecnych, w wyniku czego Zdzisław R. został skazany na karę śmierci, która nie została wykonana z powodu ucieczki i udzielonego mu przez rząd Stanów Zjednoczonych Ameryki azylu politycznego (sygn. S 43.2023.Zk)

W wyniku powyższych czynności, ustalono, że postanowieniem z dnia 26.12.1981 r prokurator Naczelnej Prokuratury Wojskowej wszczął śledztwo przeciwko Zdzisławowi R. byłemu ambasadorowi PRL w Japonii o popełnienie zbrodni szpiegostwa. Prowadzenie śledztwa powierzył w całości Biuru Śledczemu MSW. Uzasadnieniem dla wszczęcia śledztwa była samowolne opuszczenie przez Zdzisława R. w dniu 23 grudnia 1981r, zajmowanego stanowiska i zwrócenie się do rządu Stanów Zjednoczonych Ameryki o azyl polityczny oraz podejrzenie przekazania służbom specjalnym rządu USA posiadanych wiadomości. W dniu 26.08.1982r prok. Jerzy S. wydał postanowienie o przedstawieniu Zdzisławowi R. zarzutu z art. 122 kk. Postanowienie nie zostało ogłoszone podejrzanemu z uwagi na jego pobyt za granicą. W dniu 16.11.1982 r prok. Jerzy S. . sporządził akt oskarżenia przeciwko Zdzisławowi R. Z tą samą datą Szef Oddziału V NPW płk Bolesław K. przekazał akt oskarżenia do Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego. Sprawę Zdzisława R. rozpoznawał Sąd WOW w trybie postępowania w stosunku do nieobecnych. Wyrokiem z dnia 16.12.1982 r. Sąd WOW uznał oskarżonego Zdzisława Macieja R. za winnego przestępstwa i skazał go na karę śmierci oraz kary dodatkowe pozbawienia praw publicznych na zawsze i konfiskatę całości mienia. Obrońca złożył rewizję w części dotyczącej kary. Sąd Najwyższy – Izba Wojskowa wyrokiem nie uwzględnił rewizji obrońcy skazanego i utrzymał w mocy wyrok Sądu I instancji. Rada Państwa uchwałą z dnia 17.09.1983 r. nie skorzystała z prawa łaski w stosunku do Zdzisława Macieja R. Postanowieniem z dnia 07.02.1984 r. Sąd WOW zawiesił postępowanie wykonawcze wobec Zdzisława Macieja R., przebywającego od dnia 23.12.1981 r. za granicą. Postanowieniem z dnia 21.02.1990 r. Sąd WOW działając na podst. art. 4 ust. 1 pkt 2 ustawy o dnia 07.12.1989 r. o amnestii zamienił skazanemu Zdzisławowi R. karę śmierci na karę 25 lat pozbawienia wolności. W dniu 21.05.1990 r Prokurator Generalny PRL złożył rewizję nadzwyczajną do Sądu Najwyższego – Izby Wojskowej w sprawie Zdzisława R. z wnioskiem o uniewinnienie od popełnienia przypisanego mu przestępstwa. Wyrokiem sygn. WRN 112/90 z dnia 26.11.1990r Sąd Najwyższy – Izba Wojskowa uwzględnił wniesiony nadzwyczajny środek odwoławczy i uniewinnił Zdzisława R. od popełnienia przypisanego mu przestępstwa. Stanowisko swoje uzasadnił wadliwą oceną zebranego w sprawie materiału dowodowego.

2. Śledztwo w sprawie zbrodni komunistycznych popełnionych przez funkcjonariuszy NKWD, w latach 1944 – 1945, polegających na bezprawnym pozbawieniu wolności mieszkańców Wołomina i okolic, na terenie ZSRR (sygn. S 26.2016.Zk)

Postępowanie toczy się w sprawie zbrodni komunistycznych, stanowiących jednocześnie zbrodnie przeciwko ludzkości, polegających na nadużyciu władzy i przekroczeniu uprawnień, w latach 1944 – 1945, przez funkcjonariuszy NKWD, którzy działając w strukturach systemu państwa totalitarnego, posługującego się na wielką skalę terrorem dla realizacji celów politycznych i społecznych, dokonywali bezprawnego pozbawienia wolności mieszkańców Wołomina i okolic, co było przejawem represji wobec osób uznawanych za przeciwników panującego wówczas w Polsce systemu społeczno – politycznego, tj. czynu z art. 248 § 2 kk z 1932 r. w zw. z art. 2 ust. 1 i art. 3 ustawy z dnia 18 grudnia 1998r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. W wyniku działań NKWD, wiele osób - mieszkańców Wołomina i okolic – członków AK lub podejrzewanych o przynależność do AK, zostało bezprawnie pozbawionych wolności, najpierw na terenie Polski, a następnie na terenie ZSRR, m. in. w obozie nr 270 w Borowiczach / Borowiczy /. W śledztwie zgromadzono bogaty materiał archiwalny z Archiwum IPN, Archiwum Akt Nowych, Archiwum Państwowego w Warszawie, Wojskowego Biura Historycznego, Ośrodka „Karta”, z archiwów sądów powszechnych. Ustalane są osoby pokrzywdzone – byli więźniowie obozów na terenie ZSRR. Gromadzone są protokoły ich przesłuchań, a także przesłuchiwane są osoby najbliższe dla zmarłych więźniów obozów. Ustalane są personalia funkcjonariuszy NKWD, którzy podejmowali czynności wobec osób aresztowanych i uwięzionych w obozach na terenie ZSRR. W śledztwie wykorzystano informacje zawarte w książce Ireneusza Cabana pt. „Polacy Internowani w ZSRR w latach 1944 – 1947”, Wydawnictwo Lubelskie, rok wydania 1990, książce Jana Dzieduszyckiego „Trzy stracone lata”, Wydawnictwo Lubelskie, rok wydania 1989 oraz „Księżde Borowiczan”, Gdynia 1992.

3. Śledztwo w sprawie bezprawnego pozbawienia wolności na czas powyżej 7 dni działaczy opozycyjnych w grudniu 1981 r. na terenie Warszawy i byłego województwa warszawskiego na podstawie decyzji o ich internowaniu (sygn. S 28.2005.Zk)

W przebiegu postępowania ustalono, że na terenie Warszawy oraz byłego województwa warszawskiego w okresie od 12 grudnia 1981 r. do 24 grudnia 1982 r. zostało internowanych ponad 800 osób, w tym około 200 osób zostało internowanych w dniu 12 bądź 13 grudnia 1981 r. Dotychczas przesłuchano ponad 500 pokrzywdzonych, a w toku dalszych czynności zostaną ustalone osoby najbliższe dla zmarłych pokrzywdzonych, którym przysługują uprawnienia pokrzywdzonego. Przeprowadzono oględziny materiałów archiwalnych dotyczących przygotowań do wprowadzenia stanu wojennego, poczynszy od sierpnia 1980 r., a następnie samego jego wprowadzenia w grudniu 1981 r., w ramach akcji „Lato 80”. Przesłuchano w charakterze świadków członków Sztabu „Lato-80” Komendy Stołecznej MO. Sukcesywnie gromadzone są również i poddawane oględzinom materiały archiwalne dotyczące poszczególnych internowanych osób. Długotrwałość prowadzonego postępowania spowodowana jest koniecznością przesłuchania dużej liczby osób pokrzywdzonych, ustalenia osób najbliższych w sytuacji zgonu pokrzywdzonych, bądź ustalenia aktualnego miejsca pobytu w sytuacji braku adresu w bazie PESEL oraz koniecznością przeprowadzenia oględzin obszernych materiałów archiwalnych. Ustalenie bowiem faktycznego okresu pozbawienia wolności osób internowanych niejednokrotnie jest możliwe dopiero w czasie przesłuchania pokrzywdzonych, gdyż materiały archiwalne dotyczące poszczególnych osób często w tym zakresie są niepełne. W przypadku części osób internowanych nie zachowały się materiały operacyjne związane z typowaniem tych osób do internowania, bądź materiały te znajdują się w teczkach z rozpracowania tych osób, bądź środowisk w których prowadziły działalność opozycyjną. W toku prowadzonego śledztwa wydano postanowienia o częściowym umorzeniu śledztwa przeciwko b. Zastępcy Dyrektora Departamentu II MSW, b. Dyrektorowi Departamentu V MSW, b. Zastępcy Dyrektora Departamentu V MSW oraz b. Zastępcy Komendanta Stołecznego Milicji Obywatelskiej ds. Służby Bezpieczeństwa z uwagi na śmierć podejrzanych. Wyłączono materiały do odrębnego postępowania przeciwko Zastępcy Dyrektora Departamentu IV MSW z którym czynności związane z ogłoszeniem postanowienia o

przedstawieniu zarzutów nie zostały wykonane z uwagi na stan zdrowia.

Zbrodnie nazistowskie

1. Śledztwo w sprawie zbrodni nazistowskiej (sygn. S 47.2023.Zn)

Oddziałowa Komisja prowadzi śledztwo w sprawie zbrodni nazistowskiej, przeciwko ludzkości, podjętej w celu wykonania polityki III Rzeszy Niemieckiej, której celem było prześladowanie i eksterminacja ludności polskiej, polegającej na braniu udziału, w dn. 15 września 1942 r. w Ciechanowie, w jednym z powtarzających się zamachów na życie Polaków, przez osoby idące na rękę władzy państwa niemieckiego - członków Sądu Doraźnego w Ciechanowie, którzy wydali, w oparciu o Rozporządzenie Rady Ministrów dla obrony Rzeszy z dn. 4 grudnia 1941 r. o postępowaniu karnym przeciwko Polakom i Żydom na wcielonych terenach wschodnich oraz Rozporządzenia Nadprezydenta Prowincji Prusy Wschodnie z dn. 15 sierpnia 1942 r. o ustanowieniu sądów doraźnych na wcielonych terenach wschodnich prowincji Prusy Wschodnie, orzeczenie realizujące wskazany na wstępie cel, na mocy którego skazali na śmierć przez powieszenie i w konsekwencji doprowadzili, w dn. 18 września 1942 r., do pozbawienia życia w publicznych egzekucjach - w Rościszewie (Kittlitz), w Bodzanowie (Sporwitten) i w Płocku (Schröttersburg) 40 Polaków. Czyn ten zakwalifikowano z art. 1 pkt 1 dekretu z dn. 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz. U. z 1946 r., nr 69, poz. 377) w zb. z art. 118a § 1 pkt 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 3 ustawy z dn. 18 grudnia 1998 r. /Dz. U. z 2023 r., poz. 102/ o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Wskazane przepisy Rozporządzenia Rady Ministrów dla obrony Rzeszy z dn. 4 grudnia 1941 r. o postępowaniu karnym przeciwko Polakom i Żydom na wcielonych terenach wschodnich oraz Rozporządzenia Gubernatora Rzeszy Prowincji Prusy Wschodnie z dn. 15 sierpnia 1942 r. o ustanowieniu sądów doraźnych na wcielonych terenach wschodnich prowincji Prusy Wschodnie przewidywały, że ciężkie wykroczenia Polaków i Żydów przeciwko Niemcom, jak również inne czyny karalne Polaków i Żydów, które poważnie zagrażały niemieckiemu dziełu odbudowy mogły być sądzone przez sądy doraźne. Sądy doraźne orzekały karę śmierci, przekazanie Gestapo lub uniewinnienie. W ich składach zasiadał Kierownik Urzędu Policji Państwowej w Płocku oraz wskazani przez niego ławnicy. Decyzje sądów doraźnych nie mogły być podważane środkami prawnymi, a podlegały jedynie zatwierdzeniu przez Gubernatora Prowincji Prusy Wschodnie lub z jego polecenia przez Wyższego Dowódcę SS i Policji.

Dotychczasowe orzecznictwo, w szczególności norymberskie, a także literatura przedmiotu wskazują, że wskazane przepisy naruszały powszechnie uznane prawa ludzkie, a decyzja zawarta w takich wyrokach była sprzeczna z zasadami człowieczeństwa. Ponadto należy przyjąć, że osoby, które brały „udział w sporządzaniu i przeprowadzaniu przez sądy ustaw i zarządzeń tworzących narodowosocjalistyczny system prawa” dopuszczały się współsprawstwa przy popełnianiu zbrodni wojennych i przeciwko ludzkości, gdyż „taką treść miały stanowione i wykonywane przepisy”.

2. Śledztwo w sprawie zabójstw popełnionych w okresie od 6 sierpnia 1944 r. do października 1944 r. w obozie przejściowym w Pruszkowie - Dulag 121 na ludności cywilnej, wysiedlonej z Warszawy przez funkcjonariuszy niemieckich władz okupacyjnych, tj. czynów z artykułu 1 punkt 1 Dekretu z dnia 31 sierpnia 1944 roku o wymiarze kary dla faszystowsko - hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (sygn. S 17.2009.Zn)

Śledztwo to jest kontynuacją postępowania przygotowawczego prowadzonego w latach 70 przez Okręgową Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Warszawie. Durchgangslager 121 /potocznie nazywany Dulag 121/ to obóz przejściowy utworzony w Pruszkowie k. Warszawy na 50 hektarowym terenie warsztatów kolejowych przy ulicy 3 - go Maja. Za datę jego utworzenia przyjmuje się dzień 6 sierpnia 1944r. Przez pierwsze 5 dni obozem kierowały pruszkowskie władze okupacyjne - kierownik niemieckiego urzędu pracy i miejscowa żandarmeria. Od dnia 12 sierpnia 1944r. władzę nad obozem przejął Wehrmacht. Na terenie obozu było 9 hal. Nie przystosowano ich w jakikolwiek sposób do przyjęcia dużej liczby osób. Warunki bytowe i sanitarne były tragiczne. Ludzie spali na ubitej ziemi.

Pierwszy transport przybył do obozu w dniu 6 sierpnia 1944 r. Do obozu ludzi przyprowadzano lub przywożono pociągami. Zanim przybył do obozu pierwszy transport więźniów, dzięki pomocy Rady Głównej Opiekuńczej /RGO/, na czele której stał ksiądz Edward Tyszka i miejscowej ludności zdołano zgromadzić, w niewystarczającej dla wszystkich ilości, rzeczy potrzebne dla osadzonych: naczynia, koce, pościel itp.

Wiele osób wysiedlanych w pośpiechu z mieszkań i domów nie zdołała bowiem nic zabrać z ich wyposażenia. Największy stan - około 75. 000 obóz osiągnął w dniu 1 i 2 września 1944r., po upadku Starówki. Od dnia 6 sierpnia 1944r. do połowy października 1944r., kiedy przeciętny stan obozu wynosił około 45. 000 osób, kuchnia mogła wydać tylko około 35. 000 porcji. Organizacją kuchni obozowej i wyżywieniem zajmowała się miejscowa Delegatura RGO. Wyżywienie składało się z 3 posiłków: rano i wieczorem ½ litra czarnej kawy i około 200 - 250 gramów razowego chleba, w południe ½ litra zupy. Wartość kaloryczna tych posiłków była bardzo mała. Personel kuchni nie był w stanie dotrzeć do wszystkich przebywających w obozie, a ponadto bardzo wiele osób nie mogło skorzystać z tej pomocy z powodu chociażby braku naczyń, do którego można by było wlać zupę lub kawę. Obóz w Pruszkowie był typowym obozem przejściowym. Osadzone tam osoby przebywały w nim najczęściej od kilku do kilkunastu - kilkudziesięciu dni. Ludzi młodych i zdrowych wywożono następnie na roboty do Rzeszy, ludzi chorych, starych lub matki z dziećmi wywożono do Generalnego Gubernatorstwa. Wywożono też ludzi do obozów koncentracyjnych. Dzięki pomocy polskiego personelu medycznego, który wystawiał fałszywe zaświadczenia wielu osobom udało się legalnie bądź nielegalnie opuścić obóz. Ocenia się, że przez obóz przejściowy w Pruszkowie „przeszło” około 650. 000 ludzi. Informacji na temat obozu poszukiwano nie tylko w polskich archiwach, ale także w Centrali Badania Zbrodni Narodowosocjalistycznych w Ludwigsburgu, Bundesarchiv Militararchiv we Freiburgu, Bundesarchiv w Berlinie i Rosyjskim Państwowym Archiwum Wojskowym w Moskwie.

W śledztwie S 17.2009.Zn trwają przesłuchania osób pokrzywdzonych, które były osadzone w obozie w Pruszkowie, a także przesłuchania osób najbliższych dla zmarłych więźniów obozu. Podejmowane są także czynności zmierzające do ujawnienia dokumentacji archiwalnej, związanej z funkcjonowaniem obozu. Wartościowe materiały w tym zakresie, stanowiące podstawę do dalszych czynności poszukiwawczych ujawniono w Archiwum Państwowym w Warszawie Oddział w Milanówku. W zespole byłego Sądu Grodzkiego w Warszawie odnaleziono bowiem akta o uznanie za zmarłych, na podstawie których dokonywane są ustalenia personaliów osób więzionych w obozie w Pruszkowie i ich najbliższych. W Archiwum Instytutu Pamięi Narodowej odnaleziono natomiast Ankiety Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce i Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Warszawie, zebrane w latach 1968 - 1972. Na ich podstawie wytypowano nazwiska 259 więźniów obozu w Pruszkowie.

[Następny Strona](#)